

підвищенню географічної освіти курсантів і формуванню уміння ефективно використовувати геоінформацію у професійній діяльності. Запропоновані карти доцільно застосовувати і в інших вищих навчальних закладах на лекціях, практичних і семінарських заняттях, при виконанні студентських науково-дослідних робіт.

Рецензент – кандидат географічних наук, доцент К.М. Горб

Література:

1. Горб К. Навчально-методичне забезпечення формування географічної культури митників: актуальність, проблеми, напрями вдосконалення // Вісник Академії митної служби України. – 2003. – № 1. – С. 85-87.
2. Горб К. Проблеми територіальної організації митної справи України // Вісник Академії митної служби України. – 2001. – № 4. – С. 72-76.
3. Дук Н.М. Про картографування Митної служби України // Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку: Зб. наук. праць. – К.: ДНВП «Картографія», 2003. – С. 239-243.
4. Дук Н.М. Індивідуальна робота студентів по створенню засобів навчання з використання комп'ютерних технологій // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. праць. – 2007. – Вип.7. – С. 72-76.
5. Історія митної справи в Україні / За ред. П.В. Пашка, В.В. Ченцова. – К.: Знання, 2006. – 606 с.
6. Коцан Н.Н. Територіальна організація митної діяльності України: Монографія. – Луцьк: РВВ «Вежа», 2005. – 384 с.
7. Митний кодекс України // Режим доступу джерела – <http://www.mito.org.ua/>

Н.Н. Дук

КАРТОГРАФИРОВАНИЕ ТАМОЖЕННОЙ СЛУЖБЫ ДЛЯ ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассмотрены вопросы картографирования таможенной службы как компонента учебно-методического обеспечения подготовки специалистов разного профиля. Установлены дисциплины, при изучении которых целесообразно использовать карты таможенной тематики. Определены задачи картографирования, функции и типы карт, их тематика и основные сюжеты. Подчеркнута необходимость географо-картографического образования специалистов таможенного дела, освоения ГИС-технологий.

Ключевые слова: картографирование таможенной службы, функции карт, типы карт, тематика карт, географо-картографическое образование.

УДК 528.946:765.5

О.С. Журавель

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

СЕРІЯ КОМПЛЕКСНИХ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧИХ КАРТ АДМІНІСТРАТИВНИХ РАЙОНІВ

Стаття присвячена розкриттю досвіду створення серії комплексних туристсько-краєзнавчих карт адміністративних районів Харківської області як одного з еле-

ментів регіональної системи картографічних творів для потреб дитячо-юнацького туризму та краєзнавства. Розглянуті особливості проектування та укладання комплексних туристсько-краєзнавчих карт адміністративних районів. Обґрунтовано загальногеографічний та тематичний зміст карт, використання способів його зображення, додаткових і допоміжних елементів карт, художнє оформлення.

Ключові слова: дитячо-юнацький туризм, туристсько-краєзнавча діяльність, серія карт, туристсько-краєзнавча карта.

E. Zhuravel

SERIES OF INTEGRATED TOURIST AND LOCAL LORE MAPS OF ADMINISTRATIVE DISTRICTS.

The article is devoted to the disclosure of experience of creating of integrated tourist and local lore maps of administrative districts in Kharkov region as one of the elements of a regional system of cartographic works for needs of child tourism and local lore. Peculiarities of designing and creating of integrated tourist and local lore maps of administrative districts are described. The common geographic and thematic content of maps, use of the modes for its describing, additional and auxiliary cards elements, their design are proved.

Keywords: child and youthful tourism, tourism and local lore activity, series of maps, tourism and local lore map.

Вступ. Розвиток туристичної галузі тривалий час без державної підтримки призвів до виживання переважно комерційних форм і видів туризму та практичного зникнення соціального туризму, насамперед, дитячого й молодіжного, конкурентоспроможність якого є суттєво обмеженою. Для створення сприятливих умов розвитку, покращання інформаційного забезпечення і популяризації дитячо-юнацького туризму як одного з дієвих шляхів поліпшення виховної роботи на основі традицій і звичаїв українського народу та формування у підростаючого покоління патріотичної свідомості необхідною є розробка системи картографічних творів для потреб дитячо-юнацького туризму (ДЮТ). Зважаючи на те, що туристсько-краєзнавчі дослідження дітей і юнацтва здебільшого спрямовані на вивчення та проводяться безпосередньо в межах певних територій районного рівня, а стан картографічного забезпечення таких територій є недостатнім, доцільною є розробка серії комплексних туристсько-краєзнавчих карт адміністративних районів.

Вихідні передумови. У наукових публікаціях останніх років широко висвітлюються питання створення краєзнавчих атласів адміністративних районів [1, 2]. Методика створення карт для ДЮТ розглядається у роботах Л.В. Приданцевої [5]. Науково-методичні засади створення комплексних туристичних карт адміністративних районів розкриті в роботах Ю.І. Прасул [3, 4]. Не висвітленими залишаються питання розробки комплексних туристсько-краєзнавчих карт та їх серій для окремих територій районного рівня.

Метою даної статті є розкриття досвіду розробки серії комплексних туристсько-краєзнавчих карт адміністративних районів в рамках робіт з проектування регіональної системи картографічних творів для потреб ДЮТ.

Виклад основного матеріалу. В рамках експериментальних досліджень з розробки та створення регіональної системи картографічних творів для

потреб ДЮТ, проведених на кафедрі фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, як один з елементів даної системи запропоновано серію комплексних туристсько-краєзнавчих карт адміністративних районів Харківської області, що являє собою ряд комплексних взаємоузгоджених карт, які складені на різні території одного ієрархічного рівня, відображають різнобічну інформацію про природні, біокультурні, історико-культурні та соціально-економічні об'єкти краєзнавчих досліджень та призначена для юних туристів-краєзнавців середньої та старшої вікових груп, а також для організаторів туристсько-краєзнавчої роботи.

До серії карт увійшли туристсько-краєзнавчі карти на територію 27 адміністративних районів Харківської області і м. Харкова в масштабі 1: 100 000 для територій адміністративних районів області і 1: 50 000 – для території Харкова. Кожна карта містить карту-врізку в масштабі 1: 250 000, додаткові текстові та фотоматеріали, що ілюструють природні та історико-культурні особливості району. Для основної карти і карти-врізки поданий числовий, іменованій та лінійний масштаби, що значно полегшує роботу з картами.

Тематичний зміст представлено об'єктами туристсько-краєзнавчих досліджень, і доповнюється інформацією про туристичну інфраструктуру району. Карти, що включені до серії, уніфіковано за математичною і географічною основами, способами відображення об'єктів загальногеографічного та тематичного змісту, принципами та ступенем генералізації картографічного зображення, вибором системи умовних позначень, компоновки й оформлення.

Картографічне зображення комплексних туристсько-краєзнавчих карт адміністративних районів Харківської області виконано згідно з основними вимогами до туристичних карт для дітей (точність математичної та географічної основ, сучасність, актуальність, цікавість тематичного змісту, використання наочних та простих для сприйняття способів картографічного зображення, додаткових і допоміжних елементів тощо [4]) з урахуванням специфіки сприйняття картографічної інформації у дітей, зокрема:

- географічна основа карт подана в приглушених пастельних тонах у порівнянні з умовними позначеннями тематичного змісту;
- широко застосовані художні значки, що виконані в легких для сприйняття кольорах без використання складних геометричних фігур та контурів (рис.1).

Географічна основа серії карт представлена шляхами сполучення (автомагістралі, автошляхи з покращеним покриттям, автошляхи з покриттям, залізниці, залізничні станції), кордонами та межами (державний кордон, межі областей, адміністративних районів, територій природно-заповідного фонду), населеними пунктами (міста, селища міського типу, селища, села), гідрографією (річки, їх назви та напрям течії, озера, водосховища та їх назви), рослинним покривом (листяні, хвойні та мішані ліси). Тематичний зміст районних туристсько-краєзнавчих карт можна умовно поділити на краєзнавчу і туристичну частини.

Красназнавча частина відображає визначні об'єкти природної та історико-культурної спадщини державного і місцевого значення, що цікаво буде відвідати учням під час туристсько-краєзнавчих подорожей, а саме:



Рис. 1. Фрагмент комплексної туристсько-краєзнавчої карти Краснокутського району Харківської області, 1: 100 000.

- об'єкти природно-заповідного фонду державного та місцевого значення: національний природний парк, регіональний ландшафтний парк, заказники (ландшафтні, геологічні, гідрологічні, ботанічні, лісові, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні), пам'ятки природи (комплексні, гідрологічні, ботанічні), дендрологічний парк, зоологічний парк, ботанічний сад, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, заповідні урочища;

- тварини, які занесені до Червоної книги України (ссавці, птахи, плазуни, комахи);

- пам'ятки археології державного та місцевого значення: Державний історико-археологічний заповідник «Верхній Салтів», городища, поселення, багаточасові поселення, могильники епох неоліту, енеоліту та бронзи, культур бондарихинської, скіфської, сарматської, зрубної, черняхівської, пенківської, роменської, салтівської та часів Київської Русі, захисні вали салтівської культури, кургани III тис. до н. е. – I тис. н. е.;

- пам'ятки історії державного та місцевого значення: меморіальні комплекси, меморіальні кладовища, залишки фортець Української укріпленої



Рис.2. Фрагмент і легенда карти-врізки «Туристсько-краєзнавча діяльність» комплексної туристсько-краєзнавчої карти Богодухівського району, 1: 250 000.

лінії XVIII ст., місця визначних боїв Великої Вітчизняної війни, групи братських могил, пам'ятники та пам'ятні знаки жертвам Великої Вітчизняної війни, пам'ятники та пам'ятні знаки жертвам голодомору, місця, пов'язані з життям і діяльністю видатних людей (діячів науки й освіти, діячів культури та мистецтва, політичних і суспільних діячів, Героїв Радянського Союзу);

- пам'ятки архітектури державного і місцевого значення (XVII - XX ст.);

- музеї (природничі, історичні, краєзнавчі, художні, етнографічні, меморіальні, історико-краєзнавчі, історико-художні, історико-археологічні, художньо-меморіальні, літературно-меморіальні, бойової слави, народних художніх промислів);

- мальовничі краєвиди.

Туристична частина тематичного змісту карт включає автомобільні, пішохідні, водні та лижні туристсько-краєзнавчі екскурсійні маршрути, рекомендовані Харківською обласною станцією юних туристів та районними центрами туризму і краєзнавства.

Зміст кожної з карт доповнює карта-врізка «Туристсько-краєзнавча діяльність» (рис.2), що складена на територію відповідного району в масштабі 1: 250 000, відображає особливості організаційної структури дитячо-юнацького туризму і призначена, в першу чергу, для організаторів туристсько-краєзнавчої роботи дітей та юнацтва. Географічна основа даної карти відповідає загальногеографічному змісту топографічної карти певного масштабу. Тематичний зміст карти-врізки складають мережа позашкільних закладів (центри туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді, районні палаци школярів і молоді, будинки дитячої та юнацької творчості, центри дитячої та юнацької творчості, центри позашкільної роботи, дитячо-юнацькі спортивні школи, станції юних натуралістів, станція юних техніків, клуби художньої творчості дітей, юнацтва та молоді, школа мистецтв, дитячо-юнацький клуб моряків), дитячо-юнацькі табори (за структурою), об'єкти державного і місцевого значення, що рекомендовані для відвідання екскурсійними групами (об'єкти природно-заповідного фонду, релігійні, історико-культурні, історичні місця, пов'язані з розвитком науки і культури), маршрути комплексних навчально-тематичних екскурсій з учнівською і студентською молоддю «Моя країна - Україна».

Комплексні туристсько-краєзнавчі карти адміністративних районів Харківської області в електронному вигляді являють собою сукупність тематичних шарів з позначення загально-географічного та тематичного змісту, що дозволяє користувачам регулювати навантаження карт залежно від поставлених завдань.

Серія комплексних туристсько-краєзнавчих карт адміністративних районів Харківської області включає 27 карт (за числом адміністративних районів) і може бути використана в роботі краєзнавчих гуртків, під час підготовчого і заключного етапів туристсько-краєзнавчої подорожі, зокрема при плануванні маршруту туристичної подорожі, попередньому вивченні краєзнавчих матеріалів про район, де буде проходити подорож, підготовці звітів за результатами туристсько-краєзнавчих досліджень тощо. Крім того, така серія карт може стати незамінним помічником при вивченні географії рідного краю.

Висновки та перспективи подальших пошуків. Представлені результати експериментальних розробок зі створення серії туристсько-краєзнавчих карт підтверджують актуальність подальшого розвитку ДЮТ шляхом розробки спеціалізованої регіональної системи картографічних творів, невід'ємними елементами якої, крім розроблених карт, мають стати краєзнавчо-туристські картографічні твори для молодшої вікової категорії юних туристсько-краєзнавців (5–9 років) та спеціалізована ГІС для організаторів туристсько-краєзнавчої роботи.

Рецензент – кандидат географічних наук, доцент Ю.Ф. Кобченко

Література:

1. *Имангулова Т.В.* Создание школьно-краеведческого атласа Мамлютского района Северо-Казахской области // Проблемы непрерывной географической освіти і картографії: Зб. наук. праць. – Вип. 10. – К.: Ін-т передових технологій, 2009. – С.97–102.

2. *Остроух В.І., Скваронський В.П.* Створення картографічного посібника з краєзнавства на рівні адміністративного району // Проблемы непрерывной географической освіти і картографії: Зб. наук. праць. – Вип. 10. – К.: Ін-т передових технологій, 2009. – С.152-156.

3. *Прасул Ю.І.* Комплексна туристична карта адміністративного району // Проблемы непрерывной географической освіти і картографії: Зб. наук. праць. – Вип.5.– К.: Ін-т передових технологій, 2005. – С. 129-134.

4. *Прасул Ю.І.* Наукові основи системного картографування регіонів для потреб туризму (на прикладі Харківської області): Автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.12. – К.: Ін-т географії НАНУ, 2004. – 20 с.

5. *Пруданцева Л.В.* Туризм – детям. Основные положения методики составления карт и атласов // Изв. вузов. Геодезия и аэрофотосъемка. – 1990. – № 2. – С. 160-166.

Е.С. Журавель

СЕРИЯ КОМПЛЕКСНЫХ ТУРИСТСКО-КРАЕВЕДЧЕСКИХ КАРТ АДМИНИСТРАТИВНЫХ РАЙОНОВ.

Статья посвящена раскрытию опыта создания комплексных туристско-краеведческих карт административных районов Харьковской области как одного из элементов региональной системы картографических произведений для нужд детского туризма и краеведения. Рассмотрены особенности проектирования и создания комплексных туристско-краеведческих карт административных районов. Обосновано общегеографическое и тематическое содержание карт, использование способов его изображения, дополнительных и вспомогательных элементов карт, их художественное оформление.

Ключевые слова: детско-юношеский туризм; туристско-краеведческая деятельность, серия карт, туристско-краеведческая карта.

УДК551.5:531.587

Ю.Ф. Кобченко, М.А. Гвоздь, Л.Д. Савінова

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ВОДНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У СПЕЦКУРСІ «АГРОКЛІМАТОЛОГІЯ»

У статті розглядаються питання водного потенціалу сільськогосподарських культур у період вегетації. Зроблений аналіз режиму зволоження, впливу погоднокліматичних умов на водний режим сільськогосподарських полів. Наведені приклади впливу погодних факторів на водний потенціал культур.

Ключові слова: водний потенціал, сільськогосподарські культури, вегетація, агрокліматологія.

Yu. Kobchenko, N. Gvozdy, L. Savinova

WATER POTENTIAL IN THE SPECIAL COURSE «AGROCLIMATOLOGY»

In the article the questions are considered the water potential of the agricultural crops in the vegetative period. It is getting the regime of moistening, influence